

CINCI CĂRȚI DIN BIBLIE

PETRU CREȚIA (1927–1997). Din 1952 până în 1971 a urmat o carieră universitară: asistent, apoi lector la Secția de limbi clasice a Facultății de Litere din București. Între 1971 și 1975 a fost cercetător la Institutul de Filozofie. Din 1975 a editat, alături de Dimitrie Vatamaniuc și un grup de cercetători de la Muzeul Literaturii Române, sub egida Academiei Române, ediția critică a operei lui Mihai Eminescu. Din 1971 a coordonat împreună cu Constantin Noica ediția Platon la Editura Științifică. După 1989 a condus revista de istorie literară *Manuscriptum*.

SCRIERI ORIGINALE:

Norii (Cartea Românească, 1979); *Epos și logos* (Univers, 1981); *Poezia* (Cartea Românească, 1983); *Pasărea Phoenix* (Cartea Românească, 1986); *Oglinzile* (Humanitas, 1993); *Luminile și umbrele sufletului* (Univers Enciclopedic, 1995); *Catedrala de lumini. Homer, Dante, Shakespeare* (Humanitas, 1997); *În adâncile fântâni ale mării* (Albatros, 1997).

TRADUCERI:

- din *Vechiul Testament*: *Cartea lui Iov*, *Cartea lui Iona*, *Ecleziastul*, *Cartea lui Ruth*, *Cântarea cântărilor* (cu studii introductive) – 1995;
- din latina medievală: Dante – *De vulgari eloquentia*, *Epistolae*, *Eclogae*;
- din italiană: M. Bontempelli, *Oameni în timp* – 1966, E. Cecchi, *Peștii roșii* – 1973, Longos, *Daphnis și Chloe*, A. Tilgher, *Viața și nemurirea în viziunea greacă* – 1995;
- din franceză: M. Yourcenar, *Povestiri orientale* – 1993; *Alexis* – 1994; *Creierul negru al lui Piranesi* – 1996; G. Dumézil, *Zei suverani ai indo-europenilor* – 1997; Emil Cioran, *Antologia portretului* – 1997; G. DUBY, *Cavalerul, femeia și preotul* – 1997; François Bluche, *De la Cezar la Churchill. Vorbe memorabile explicate în contextul istoric* – 1995;
- din engleză: V. Woolf, *Doamna Dalloway* – 1968, *Valurile* – 1973, *Eseuri* – 1972; T. S. Eliot, *Eseuri* – 1975; Frances A. Yates, *Iluminismul rozcrician* – 1998; Graham Swift, *Ultima comandă* – 1999.

CINCI CĂRȚI DIN
BIBLIE

traduse și comentate de PETRU CREȚIA

HUMANITAS

BUCUREȘTI

Despre aceste traduceri

Biblia este un cuvânt grecesc la plural, înseamnă cărți. *Vechiul Testament* este o colecție de cărți, cea mai importantă din câte au fost. Cărți de profeție și de înțelepciune, cărți de legislație și de ritual, mai ales cărți de narațiuni istorice, câteva poeme cum multe nu sunt. Cele 39 de scrieri povestesc, de la facerea lumii, istoria, slava și pătimirile poporului iudeu, istoria care este, în esență, aceea a relației acestui popor cu Dumnezeu pe care și l-a dat. Dar unele, prin gândul, prin drama sau prin poezia lor, depășesc orice determinare particulară și vorbesc tuturor oamenilor și tuturor timpurilor, dacă nu prin altceva măcar prin adâncimea și frumusețea lor. Dintre acestea mi-au fost mai aproape de suflet cinci cărți, două în versuri, *Cartea lui Iov* și *Cântarea cântărilor*, și trei în proză, *Cartea lui Ruth*, *Cartea lui Iona* și *Ecleziastul*. Și m-am hotărât să le traduc, adăugând la mai vechile versiuni românești și pe aceasta. Din via dorință de a-i pune la îndemână cititorului român de astăzi un text degrevat de întreg protocolul, inerent, al tradiției bisericești, un *text de citit, liber, ca mare literatură*. Am vrut de asemenea să-i dau o versiune mai apropiată de sensurile originalului și totodată de exigențele cele mai stricte ale artei literare. În această din urmă încercare resursele limbii românești și ale tradiției noastre literare nu m-au trădat niciodată.

Nefiind, din păcate, un cunoscător al ebraice, m-am resemnat să traduc textul grecesc al *Septuagintei* (secolele III–I î.Cr.), tradus pentru comunitatea evreiască din Alexandria care nu

mai știa ebraica, coroborându-l cu traduceri în latină ale Sfântului Ieronim din *Vulgata* (390–405). Dar amândouă aceste tălmăciri, deși făcute nemijlocit din ebraică, au destule greșeli, astfel că am apelat la îndreptările și revizuirile adânc înnoitoare ale *Bibliei de la Ierusalim* (făcute pe baza Codexului de la Alep), a cărei autoritate este greu de contestat. Și, de asemenea, la un număr de cărți în care textul ebraic este discutat în transliterare și explicat literal, lămurindu-mi astfel unele pasaje mai dificile. De mare folos în acest sens mi-a fost *Beiträge zum griechischen Job*, a lui Joseph Ziegler (Göttingen, 1985), în care aproape fiecare cuvânt este înfățișat în toate versiunile grecești existente (*Septuaginta*, versiunile lui Aquila, Symmachos și Theodotion), prin raport la corespondentul său ebraic. Rămân de asemenea îndatorat unei cărți mai vechi, acum uitată, apărută în Italia prin ultimii ani ai secolului trecut: conține traducerea, amplu comentată, a ediției critice a textului ebraic datorată lui Baer (1875), confruntată cu ediția, tot critică, a *Bibliei* ebraice publicate de Ginsburg, la Londra, în 1894. Prețioasa carte se datorează unuia dintre cei mai buni ebraizanți italieni, Davide Castelli, și ține seamă de enormul travaliu critic exercitat asupra textului *Cărții lui Iov* de la marea tradiție europeană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În felul acesta, ocolit, dar nu cu totul ilegal, am izbutit să deslușesc numeroase pasaje în care traduceri românești de până acum, tributare unei tradiții textuale defectuoase și astăzi depășite, apar obscure sau lipsite de logică.

Și în felul acesta eram datori să împrăștiăm o strădanie seculară: cum am putea oare uita că *limba noastră literară s-a constituit mai ales din efortul de a da expresie românească textelor biblice*. În special, pe temeiul unor mai vechi încercări, începând cu *Psaltirea* lui Coresi, din 1570, și culminând cu traducerea (din grecește), în 1688, a *Bibliei* lui Șerban Cantacuzino, făcută pare-se într-o primă versiune de spătarul Nicolae Milescu și apoi revizuită de niște anonimi, „ai noștri oameni ai locului

nu numai pedepsiți [cu sensul mai vechi de «experți»] într-o noastră limbă, ce și limba elinească având știința să o tălmăcească“. Nu cumva ni se cade, măcar din când în când, și măcar în parte, să ne supunem aceleiași trude, având la îndemână o limbă care, fără să se altereze, a evoluat atât de mult? Păstrându-și vloga vechimii, n-a izbutit ea, într-un veac și jumătate, să nu fie cu nimic mai prejos decât oricare limbă de mare și mult mai veche cultură?

Dar, în afară de corectitudine și de claritate, grija mea cea mai mare a fost pentru expresie și stil, pentru frazare și pentru dicțiune. Inclusiv faptul, nu lipsit de importanță, că, spre deosebire de traduceri uzuale ale *Bibliei*, am vrut să disting limpede ce este în proză de ceea ce este în versuri, folosind pentru aceasta toate resursele prozodice, remarcabil de bogate, ale limbii românești. Cine citește în traducere o operă ilustră prin valoarea ei și prin îndelungata ei prezență în memoria umanității trebuie să aibă în față un text care să vorbească prin sine limba măreției, altfel totul este zadarnic. Aplecându-mă asupra acestor vestite cărți ale *Vechiului Testament* la aceasta am năzuit cât mi-a stat în putință.

În ce privește ordinea în care pot fi citite în acest volum cele cinci cărți biblice, ea este oarecum arbitrară, oricum nu cronologică. *Iov*, *Ecleziastul* și *Iona* pun, fiecare în felul ei, problema relației dintre noi și mult mai marea putere care ne stăpânește. *Cartea lui Ruth* e străină de orice încleștare cu Domnul, vine la noi prin veacuri ca povestea simplă a fericirii pe care ne-o poate aduce dăruirea frumoasă și plenitudinea vieților noastre, sub blânda și tăcuta oblăduire a Domnului. În încheiere am așezat *Cântarea cântărilor*, un șir de cântece nupțiale care stau în fruntea poeziei de dragoste a lumii. Oricare ar fi interpretarea ei teologică, iudaică ori creștină, dragostea din marea grădină a *Cântării cântărilor* este numai și deplin omenească.

Notă asupra textului

Cititorul obișnuit cu tălmăcirile românești mai vechi ale acestor cinci cărți ale Vechiului Testament va fi fără îndoială surprins de unele diferențe care apar în prezenta traducere. Deși nu am nici cea mai mică pretenție de a tăgădui o atât de lungă și de nobilă tradiție, adânc întipărită în sufletul credincioșilor ortodocși de pretutindeni, m-am simțit totuși dator să nu ignor cercetările mai noi asupra textului biblic și în special pe cele ale Școlii de Studii Biblice din Ierusalim, care au devenit pentru întâia oară publice odată cu publicarea, în 1964, a Bibliei de la Ierusalim (Le Bible de Jerusalem, Paris, Editions de Cerf, apărută în versiunea engleză standard în 1966). Este vorba de o translație cât mai fidelă a originalului ebraic (sau grec când este cazul), întemeiată pe cele mai noi și mai adânci cercetări în materie lingvistică, critică textuală, istorie și arheologie.

Ar fi excesiv să discut aici fiecare diferență dintre traducerea oficială publicată de Patriarhia Ortodoxă Română în 1980 (precum și pe cele dintre textul ebraic Septuaginta și Vulgata). Sunt însă strict obligat să semnalez, pentru oamenii bisericii și pentru specialiști, segmentele de text pe care nu le-am acceptat în prezenta traducere.

I. În cazul Cărții lui Iov am omis în întregime capitolul 28, Imnul înțelepciunii, și capitolele 31–37, Vorbirile lui Elihu, din motive pe care le-am înfățișat în comentariul la Cartea lui Iov. Ele apar în Biblia de la Ierusalim, ca fiind consacrate de o milenară

tradiție, dar care, pe lângă că sunt în chip evident interpolări ale unor autori ulteriori, alterează în chip grav echilibrul, foarte calculat, al marelui poem. Am vrut să înlătur din traducere tot ceea ce era admis de motive doctrinare și nu de geniul unuia dintre cei mai mari poeți ai Vechiului Testament. O altă schimbare pe care sunt dator s-o semnalez este transferul ultimelor șase versuri din capitolul 25, prezentă în tradiții drept o replică dată de Iov lui Bildad, după vorbirea lui Zofar. În această parte a textului tradițional apar câteva anomalii: răspunsul dat lui Bildad de către Iov apare aici, pentru singura dată în tot textul, introdus de două formule, a doua apărând exact după cele șase versuri puse în discuție mai sus. Apoi, după ce vorbește Iov, cuvântarea lui Zofar nu este precedată de nici o formulă introductivă, astfel că multă vreme s-a crezut că vorbește în continuare Iov, contrazicându-se în mod flagrant. În sfârșit, poate lucrul cel mai important, Poemul lui Iov este construit cu o strictă simetrie: timp de trei zile vorbirile se succed în ordinea Elifaz, Bildad, Zofar, fiecăruia răspunzându-i de fiecare dată Iov. Alterările de text care se vor fi produs au dus la o structură aberantă de la normă, și anume două răspunsuri date lui Bildad și nici unul dat ultimei cuvântări a lui Zofar, și ea, cum am spus, neintrodusă reglementar.

Nu e rău să se știe că stabilirea textului autentic al Cărții lui Iov a stârnit în veacul trecut dispute filologice aproape tot atât de aprige și pătimașe ca și problema homerică. În special savanții germani au desfășurat o activitate prodigioasă, au emis conjecturi, au reorganizat textul, și-au combătut reciproc și distructiv pozițiile și ipotezele. Față de ce s-a întâmplat atunci simpla eliminare a două texte evident interpolate trebuie considerată un gest filologic pe cât de legitim pe atât de moderat.

II-III. În cazul Ecleziastului și al Cărții lui Iov, în afară de notabile deosebiri de amănunt față de traducerile tradiționale, am tradus integral textul consacrat.

IV. Cartea lui Ruth se încheie cu o genealogie a lui David care strică tot rostul și chiar patosul cărții, care este acela că Boaz și Ruth, în bunătatea lor, l-au născut pe Obed pentru ca el să continue stirpea lui Elimeleh. Printr-un artificiu tradițional Elimeleh și Naomi sunt părinții legali ai lui Obed, bunicul lui David, iar Elimeleh și nu Boaz este străbunicul legal al lui David.

V. Cântarea cântărilor. Textul tradițional așază la sfârșitul poemului, fără să semnaleze gravele disparități, niște apendici adăugate de diferite mâini, la diferite date și cu un conținut heteroclit și oricum în bună parte străin de conținutul poemului: aforismul unui înțelept despre zădărnicia de a cumpăra iubire; două epigrame scrise ca o critică adresată înțelepciunii lumesti a unui cârmuitor evreu, probabil Ioan Hircan (135–104 î.e.n.): în prima Ierusalimul răspunde că nu are nevoie de fortificațiile costisitoare propuse de „frații ei”, saduceii; a doua pare a protesta împotriva faptului că ofițerii lui Hircan (un nou Solomon) prelevează un comision exagerat asupra unor taxe pe care nu fac nimic să le câștige; un adaos final, scris de două mâini diferite, anexat textului Cântării cântărilor, la dată târzie, datorită unor vagi ecouri din stilul poemului. Am omis în traducere acești apendici.

De altfel cititorul trebuie să fie informat că Biblia ebraică și traducerea ei în greacă și latină, precum și ceea ce au acceptat în respectivele texte canonice bisericile ortodoxă, catolică și protestantă diferă prin structura și conținutul lor. Astfel una sau alta dintre aceste versiuni acceptă sau nu, în întregime sau în parte, ca autentice sau apocrife, cărți biblice ca Tobit, Iudith, Esther. Cele două Cărți ale Macabeilor, Cartea înțelepciunii, Ecleziasticus (care nu trebuie cu nici un chip confundată cu Ecleziastul), Cartea lui Baruh și chiar părți importante (capitolul 3, 24–90 și capitolele 13–14) din Cartea lui Daniel.

Dumnezeu și-a luat libertatea de a inspira în chip diferit diferitele soboare de înțelepți care au statornicit o versiune sau alta a Vechiului Testament. Important este că deciziile lor n-au coincis

cu suficientă rigoare și unanimitate în ce privește excluderea radicală a unor capodopere ca Eclesiastul și Cântarea cântărilor. S-a găsit întotdeauna un subterfugiu doctrinar pentru a le salva, de dragul frumuseților lor. De dragul aceleiași frumuseți am purificat textele din această culegere de toate scoriile așternute pe ele, în timp, de zelul pios al câte unui interpolator. Ca filolog am căutat să respect regulile meseriei mele, iar ca scriitor laic am căutat să respect legile, nu mai puțin severe, ale expresiei literare românești.

PETRU CREȚIA

Cuprins

Despre aceste traduceri 5

Notă asupra textului 9

Comentariu la Cartea lui Iov
Cartea lui Iov 43

Comentariu la Ecleeziastul
Ecleeziastul 119

Comentariu la Cartea lui Iona
Cartea lui Iona 151

Comentariu la Cartea lui Ruth
Cartea lui Ruth 171

Comentariu la Cântarea cântărilor
Cântarea cântărilor 189